

PRÍČINY ZNÁRODNENIA SPOLOČNOSTI SUEZSKÉHO PRIEPLAVU **THE CAUSES OF NATIONALIZATION OF THE SUEZ CANAL COMPANY**

Karol Sorby¹

Koncom roku 1955 a začiatkom roku 1956 sa Egypt usiloval získať veľkú pôžičku od Svetovej banky na financovanie výstavby Vysokej priehrady pri Asuáne. Režim stavil na plánovaný rýchly hospodársky rozvoj – čo bol revolučný zámer na zlepšenie sociálno-ekonomických podmienok obyvateľstva – svoje postavenie a prestíž. Avšak 19. júla 1956 USA, a po nich Veľká Británia, stiahli svoju podporu potrebnú na získanie pôžičky. V reakcii na toto odmietnutie Západu, prezident Džamāl Abdannāšir 26. júla oznámil v Alexandrii znárodnenie Spoločnosti Suezského prieplavu.²

Kľúčové slová: Asuánska vysoká priehrada, rokovania so Svetovou bankou, prísľub pôžičky, USA a Veľká Británia poskytujú záruku; zrušenie záruky, znárodnenie Spoločnosti Suezského prieplavu.

Towards the end of 1955 and early in 1956, Egypt sought to negotiate massive loans from the World Bank to finance the construction of a High Dam at Aswan. The regime staked much of its reputation and prestige – in fact, its revolutionary intentions to improve the socio-economic and generally material conditions of the population – upon a projected rapid economic development via industrialization. But on 19 July 1956 the USA announced its withdrawal its support of the project and Britain followed suit. Reacting to such a rebuff from the West, President Jamāl ‘Abdannāšir declared in Alexandria on 26 July the nationalization of the Suez Canal Company.

Key words: Aswan High Dam, negotiations with the World Bank, promise of loan, USA and Britain are offering collateral, withdrawing of the collateral, nationalization of the Suez Canal Company.

¹ prof. PhDr. Karol Sorby, DrSc. Katedra medzinárodných politických vzťahov, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava 5, e-mail: karol.sorby@euba.sk.

Autor je vedúci vedecký pracovník Ústavu orientalistiky SAV, docent Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, popredný slovenský arabista, historik, vysokoškolský učiteľ a diplomat. Vyštudoval v Bratislave na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Doktorát získal na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Hodnosť kandidáta historických vied obhájil v Historickom ústave SAV.

² Štúdia je vypracovaná v rámci grantového projektu VEGA 2/0107/15.

* * * * *

Tento rok si pripomíname šesťdesiate výročie znárodnenia Suezského prieplavu, najdlhšieho prieplavu na svete bez zdrží, ktorý umožňuje najkratšie možné spojenie medzi Západom a Východom. Bez neho by lode museli plávať okolo Mysu Dobrej nádeje na juhu Afriky, čo cestu loďou predlžuje o 9 000 km, t. j. o dva až tri týždne plavby. V roku 1858 francúzsky inžinier Ferdinand de Lesseps získal od egyptského vládcu Sa'ida pašu koncesiu na založenie Všeobecnej spoločnosti námorného Suezského prieplavu (Compagnie Universelle du Canal Maritime de Suez). (Harráz 1970) Spoločnosť mala prieplav budovať na vlastné náklady, bola registrovaná v Egypte a menovanie jej predsedu bolo v kompetencii egyptskej vlády. Platnosť koncesie na využívanie prieplavu bola stanovená na 99 rokov, potom sa mal prieplav vrátiť pod správu egyptskej vlády. Desať rokov 60 000 mužov, egyptských roľníkov-fallāhov, ktorých násilne regrutovali z celej krajiny na nútené práce, kopalo ručne za neľudských podmienok a asi 20 000 Egyptanov prišlo o život. (Goldschmidt 2004, Musil 1935)

Spoločnosť sa veľmi rýchlo dostala do finančných ťažkostí, ale de Lessepsovi sa podarilo presvedčiť Sa'ida pašu, aby od neho kúpil mimoriadny balík akcií. Keď v roku 1863 zomrel, jeho synovec a následník, Ismā'īl paša, vniesol do projektu novú energiu a poskytol podporu. Pre neho Egypt nebol súčasťou Afriky, ale Európy, a Suezský prieplav mal zabezpečiť Egyptu miesto centra námorného obchodu. Ismā'īl si vypožičal veľké sumy od európskych bánk, aby mohol financovať rozvojové projekty, nebol však schopný splácať dlhy a bol nútený predáť egyptské účasti prieplavu Britom a egyptské práva na 15 % ziskov Francúzom. (Muštafā 1967) Zakrátko bol egyptský štát vyhlásený za insolventný a Británia a Francúzsko prevzali nad ním finančnú kontrolu. Na ľudové povstanie proti cudziemu zasahovaniu v lete 1882 reagovala Británia vojenským zásahom, porážkou egyptskej armády a následnou 74-ročnou nezákonnou okupáciou Egypta, počas ktorej bol Egypt napriek formálnej samostatnosti, pod britskou koloniálnou nadvládou.

* * * * *

Situácia v Egypte sa radikálne zmenila, keď v lete 1952 skupina Slobodných dôstojníkov uskutočnila prevrat a zvrhla monarchiu. Mali šťastie, že predstaviteľom USA vojenský prevrat v Egypte pripomínal podobné prevraty v Latinskej Amerike a očakávali, že sami získajú v Egypte rozhodujúci vplyv. Zakrátko sa však ukázalo, že noví, revoluční vládcovia Egypta už nie sú ochotní ďalej tolerovať prítomnosť britskej armády na svojom území a po tvrdých rokovaniach bola 19. októbra 1954 podpísaná dohoda, že britské vojská do 20 mesiacov dokončia evakuáciu Egypta. (Hurewitz 1956)

V júni 1956, keď posledný britský vojak opustil Egypt, Egypťania v referende schválili novú ústavu a za prezidenta zvolili vodcu Slobodných dôstojníkov, Džamála Abdannāšira.

Revolučný režim v Egypte kládol veľký dôraz na zlepšenie materiálnych podmienok obyvateľstva a cestou industrializácie sa usiloval dosiahnuť rýchly hospodársky rozvoj. Projekt Vysokej priehrady pri Asuáne, úzko spätý s politikou agrárnej reformy, mal zvýšiť produkciu a dôchodok na hlavu. Tento režim, podobne ako všetky predošlé, chcel rozšíriť plochu obrábanej pôdy, aby mohol užiť rýchlo rastúci počet obyvateľstva (asi pol milióna ročne) a vyrobiť dostatok elektrickej energie na pokrytie potrieb ambiciózneho programu spriemyselňovania. (O'Brien 1966, s. 78-79)

Na jar roku 1953 Egypťania vybrali inžinierov-konzultantov z Británie, Švédska, Talianska a USA. Keď Eugene Black, americký prezident Svetovej banky v tom istom roku navštívil oblasť pri Asuáne, kde už neďaleko stála malá priehrada, jeho predstavy boli priam unesené rozsahom a možnosťami nového projektu, ktorý navrhol grécky inžinier Adrien Daninos a schválil stavbu priehrady. Bývalý brigádny generál Henry Byroade, v tom čase námestník ministra zahraničných vecí (Assistant Secretary) pre Afriku a Blízky východ odporúčal podporu projektu, ale finančné obmedzenia prinútili ministra J. F. Dullesa, aby v júli americkú pomoc odmietol. (Lucas 1996) O osemnásť mesiacov neskôr, keď bola Svetová banka oficiálne oslovená, *Slobodní dôstojníci* už mali znalecký posudok z Nemecka, vybraný projekt a konzorcium, zložené z viacerých západoeurópskych firiem, bolo sformované v nádeji, že Svetová banka prevezme financovanie tejto obrovskej úlohy. (Neff 1984) Experti Svetovej banky sa vyjadrili, že projekt je technicky zdravý a finančne primeraný.

Svetová banka bola toho názoru, že na plné zabezpečenie výstavby Egypt bude musieť vydať oveľa viac prostriedkov na doplnkové práce ako je vyčlenené v projekte a oveľa väčší fond bude treba na kompenzáciu Sudáncov. Egypťania vyčíslili náklady na 241 miliónov egyptských libier (LEG), ale Svetová banka predpokladala, že bude treba vyčleniť 470 miliónov LEG (1,3 miliardy USD), z ktorých bude 333 mil. LEG vynaložených v prvých desiatich rokoch. Z tejto sumy sa mala veľká časť vyplácať v egyptskej mene, ale aj tak sa deficit Egypta mal vyšplhať na 400 miliónov USD v tvrdej mene. (Waterbury 1979) Svetová banka, na základe schopnosti Egypta splácať úver, uvažovala s poskytnutím pôžičky 200 miliónov USD. Britský minister financií Harold Macmillan presadzoval poskytovanie pomoci tým arabským krajinám, ktoré boli lojálne voči Západu. Premiér Anthony Eden síce nemal námietky, ale mal záujem opätovne získať Egypt pre Západ. S týmto cieľom sa chcel zúčastniť na financovaní Vysokej priehrady, ktorej budovanie začalo byť aktuálne po nástupe revolučnej vlády. (Nutting 1972)

Egypťania pokračovali v rokovaní so súkromným anglo-nemeckým konzorciom, ale plány boli len v počiatočnom štádiu, keď Sovietsi v októbri 1955

ponúkli financovanie výstavby. Toto prinútilo premiéra Edena, aby na Blízkom východe odložil uplatňovanie „od Američanov nezávislého konania“ a požiadal veľvyslanca USA o naliehavú schôdzku. (FRUS Volume XIV 1955, s. 632) Na tejto schôdzke, konanej 21. októbra 1955, Eden informoval veľvyslanca USA Winthropu Aldricha, že Sovietsi ponúkli Egyptu financovanie priehrady a je životne dôležité, aby tomu Západ zabránil. Niet času vyčkávať na Svetovú banku s jej zdĺhavými procedúrami. Je pripravené európske konzorcium, ktoré začne okamžite pracovať, využívajúc úvery dodávateľov s tým, že za egyptské obligácie budú ručiť západné vlády. Eden povedal, že od USA potrebuje pomoc pri usmernení Svetovej banky, aby poskytla Egyptu v nasledujúcich rokoch dostatok prostriedkov tak, aby bol schopný včas splácať svoje záväzky. (FRUS Volume XIV 1955, s. 632 – 636)

Macmillan a Dulles sa stretli 26. októbra, aby zladili svoju politiku vo svetle správ o tom, že nasledujúci deň Egypt podpíše obrannú zmluvu so Sýriou a Saudskou Arábiou. Existovali síce drobné názorové rozdiely, avšak Dulles si bol istý, že presadí financovanie priehrady pre západných investorov. Dulles prisľúbil vyslanie politických a vojenských pozorovateľov na otváraciu schôdzu *Bagdadskeho paktu* v novembri a zosúladenie postupu voči Jordánsku a Sýrii. Navrhol, aby Briti pritlačili na Jordánsko kvôli vstupu do paktu s tým, že Američania sú pripravení na protiakciu v Sýrii, ktorá nemá ďaleko od toho, aby sa stala sovietskym satelitom. Dulles nebol nadšený možným irackým útokom na Sýriu, skôr by bol privítal v Sýrii štátny prevrat riadený Iračanmi. (Shuckburgh 1986, FRUS Volume XIV 1955, s.650 – 653)

Dulles sa díval na projekt Vysokej priehrady ako na prostriedok pevne si zaviazať Egypt, aby sa nestal sovietskym satelitom, aj keď je Východu zviazaný za zbrane. Mnohí kolegovia vo vláde s ním nesúhlasili a minister financií George Humphrey pripomínal, že Dulles použil štátne peniaze ako nástroj svojho obchodu. Američania si rýchlo uvedomili nedostatky britského návrhu: existujúce konzorcium nemohlo byť kryté v nijakom prípade bez medzinárodného tendra ani USA ani Svetovou bankou a Briti nemohli pochodiť s tým, že rýchlejšie uvoľňovanie zadržovaných egyptských šterlingových aktív budú považovať za svoj príspevok. „Okamžite sa ukázalo“ povedal Humphrey „že v tomto podarenom partnerstve oni budú mať 10 % a my 90 %.“ (Kyle 1991)

Vo Washingtone sa 21. novembra 1955 začali rozhovory medzi Egyptom, Britániou, USA a Svetovou bankou na preskúmanie možností financovania Vysokej priehrady. Svetová banka bola vážne pripravená diskutovať o financovaní projektu a zúčastniť sa na ňom. Britská vláda nebola presvedčená o vhodnosti svojej účasti, ale Eden považoval za správne realizovať tento plán. Na jeho uskutočnenie však bolo nutné stabilizovať pomery v Egypte a obmedziť jeho manévrovacie možnosti. bola urobená 14. decembra. Projekt bol rozdelený do dvoch etáp. Pre prvú, prípravnú etapu mali vlády Británie a USA poskytnúť granty (britský podiel bol 5,5 milióna libier) na náklady v tvrdých menách, pod dohľadom Svetovej banky. Pôžička Svetovej banky

bude k dispozícii v nasledujúcej etape, a zatiaľ Egypt musí pristúpiť k tomu, že vyčlení všetky svoje zdroje spôsobom, ktorý zabezpečí prioritu rozvoju, pokračovaniu a dokončeniu Vysokej priehrady.³ (FRUS Volume XIV 1955, s.650 – 653)

Eisenhower v tom čase predsedal mnohým zasadnutiam *Rady národnej bezpečnosti* USA uskutočneným v Bielom dome, kde sa skúmali postupy americkej politiky voči Egyptu. Na týchto zasadnutiach prijali záver, že treba „navnadiť“ Egypt na projekt Vysokej priehrady a pripraviť pomoc USA pri jeho realizácii, pričom sa vychádzalo z toho, že podmienky a záruky financovania Vysokej priehrady poskytnú Západu príležitosť na to, aby usmernil egyptskú politiku. Ak Egypt v súlade so svojimi ambíciami pristúpi na budovanie Vysokej priehrady za týchto podmienok a záruk, zabezpečí sa jeho zotrvanie v západnej sfére vplyvu. Dĺžka rokovaní poskytovala Západu možnosť na zmenu názoru na financovanie projektu, keby bolo treba pritlačiť na Egypt. Pevným americkým cieľom zostávalo zaistenie mieru medzi Egyptom a Izraelom a pripojenie Egypta k západnému paktu na obranu Blízkeho východu. Eisenhower do svojich papierov vlastnoručne pripísal: „Máme príležitosť vykúpiť mier na Blízkom východe touto Vysokou priehradou pri Asuáne.“ (Hajkal 1987) Egyptský prezident však zavrhol návrh na takýto výmenný obchod, lebo o otázkach týkajúcich sa zvrchovanosti odmietol diskutovať.

* * * * *

V arabských štátoch sa s priaznivým ohlasom stretlo vyhlásenie Ministerstva zahraničných vecí ZSSR o situácii na Blízkom východe, vydané 17. apríla, v predvečer cesty Nikitu Chruščova a Nikolaja Bulganina do Veľkej Británie. Bola v ňom vyjadrená podpora opatreniam OSN zameraným na zmiernenie napätia v oblasti a ochota spolupracovať s ostatnými štátmi na mierovom vyriešení doteraz otvorených otázok. (SSSR i arabskije strany, 1917 – 1960. Dokumenty i materialy 1961) V Londýne však Nikita Chruščov vyhlásil, že si vie predstaviť embargo veľmocí na dodávky zbraní pre Blízky východ ako celok. Toto vyhlásenie vážne znepokojilo egyptského premiéra, ktorý sa obával dohody ZSSR so Západom a následného zastavenia dodávok zbraní pre Egypt, a preto začal hľadať taký zdroj, ktorý nebude musieť prihliadať na možné zbrojné embargo OSN v regióne. Mala ním byť komunistická Čína, ktorá by v prípade núdze mohla Egyptu dodávať zbrane. (Trevelyan 1970) Nikita Chruščov preto urýchlene uznal Čínu, čím predišiel reálnemu ohrozeniu svojej vojenskej mašinérie.

Egyptský premiér sa ukázal ako dobrý taktik a podarilo sa mu odolať americkému tlaku. Na americko-britské pokusy izolovať ho odpovedal rozšírením svojich politických, vojenských a hospodárskych väzieb so socialistickým blokom a uznaním Číny v máji 1956. Prestíž a moc Džamāla ‘Abdannāšira by boli utrpeni

³ Makins to Foreign Office, 16 December 1955, FO 371/113741.

následkom zbrojného embarga OSN, a tak uznaním Číny nielen potvrdil svoju nezávislosť, ale aj demonštroval schopnosť obísť pokusy veľmocí o jeho izoláciu. (Tuganova 1960) Jeho úspech bol vo veľkej miere založený na schopnosti využívať pri ohrození vlastných národných záujmov polarizovaný medzinárodný systém, v ktorom možnosť veľmocí kontrolovať činnosť miestnych vládcov bola značne obmedzená. Rozhodnutie uznať Čínu bolo prijaté po zrelej úvahe. Rad udalostí presvedčil egyptské vedenie o nepriateľskom postoji Západu voči národnooslobodzovaciemu hnutiu v arabskom svete: správy tlače o dodávkach zbraní Izraelu a prehodnotení politiky USA voči Egyptu a navyše verejné útoky britských médií proti Egyptu. Vyhlásenie Nikitu Chruščova bolo poslednou kvapkou, ktorá preliala pohár. Na druhej strane, uznanie komunistickej Číny bolo pre USA signálom, že Egypt sa definitívne zaradil do protiamerického tábora, hoci Dulles reagoval miernejšie, ako v Egypte očakávali. (St. John 1960) Dulles pozval egyptského veľvyslanca vo Washingtone, Aḥmada Ḥusajna a informoval ho, že rozhodnutie egyptského premiéra uznať Čínu bolo „fackou do tváre USA.“ Konštatoval, že egyptský premiér rozvíril región a podnecuje masy proti Západu. Dodal, že mnoho ľudí v USA verí, že Džamāl ʿAbdannāšir uzavrel obchod s diablom v nádeji, že tým nadobudne silu a vytvorí ríšu od Perzského zálivu po Atlantický oceán. (FRUS 1956, 646 – 650)

J. F. Dulles považoval čin egyptského premiéra za neprijateľné zasahovanie do svetovej politiky. Vo Washingtone prevažoval názor, že rozoštváva Východ proti Západu, pričom vydiera obe strany. Dulles sa preto rozhodol stiahnuť ponuku USA na financovanie Asuánskej priehrady. Jasne si uvedomoval význam budovania priehrady pre egyptský režim, ktorý z toho urobil prvoradú politickú otázku. Krok USA bol vypočítanou odpoveďou, ktorá mala odhaliť slabosť egyptského režimu. Podľa Eugena Blacka, prezidenta Svetovej banky, Dulles veril, že ak egyptský vodca nebude môcť budovať priehradu, bude to znamenať jeho koniec. (Sayed-Ahmed 1989) Dulles nebral na vedomie správy z Egypta ani hlásenia CIA o existencii sovietskej ponuky na financovanie výstavby priehrady. D. Eisenhowerovi napísal, že chýr o sovietskej ponuke je len egyptský bluf. Bol presvedčený, že návšteva sovietskeho ministra zahraničných vecí, Dmitrija Šepilova v Káhire sa týkala iných záležitostí. V opačnom prípade, presvedčal Dulles, by Egyptania neboli prijali pôvodný návrh USA a neboli by stiahli svoje protinávhrhy. Tvrdil, že sovieti ohrozia vlastné dlhodobé záujmy, keď prevezmú financovanie tohto egyptského projektu. Jeho záver bol, že ak administratíva USA stiahne vlastnú ponuku, dá egyptskému vodcovi príležitosť dokázať, že hovoril pravdu. (D. Eisenhower 1965)

J. F. Dulles bez ťažkostí presvedčil svojich kolegov, že jeho analýza má racionálne jadro. Väčšina vládnych činiteľov USA bola proti financovaniu priehrady, rovnako ako aj väčšina členov Kongresu. Nátlakové skupiny, ako pestovatelia bavlny, podporovatelia Izraela a čínska lobby, tiež odmietali pomoc egyptskému režimu. Kvôli

nadviazaniu diplomatických stykov s komunistickou Čínou, spolupráci so socialistickým blokom a odmietnutiu kompromisu v palestínskej otázke, bol Džamāl ʿAbdannāšir v očiach Američanov tým, čo podrýva pozíciu Západu regionálne i globálne. (Murphy 1964) Jediný nesúhlasný názor zasa vyslovil len veľvyslanec H. A. Byroade, ktorý sám videl, koľko už USA stratili pre svoj konfrontačný postoj, a tak napísal svojim nadriadeným, že nie sú úplne realistickí pri stanovení cieľov USA v regióne. H. A. Byroade upozornil, že neposkytnutie pomoci Egyptu nebude úspechom; skôr ohrozí vplyv a postavenie USA v regióne. Správu ukončil výzvou americkej vláde, aby sa zmierila s ideológiou neutrality, pretože „očakávať teraz viacej, je zrejme nereálne.“ (FRUS Volume XV 1956, s. 721)

J. F. Dulles a Lloyd počas stretnutia ministrov zahraničných vecí NATO 3. mája v Paríži boli pripravení pokračovať vo veci Asuánskej priehrady koordinovane. Dulles navrhol, aby sa z toho USA a Británia vyťahli, Lloyd súhlasil, že projekt treba nechať zhasnúť tak, aby egyptský premiér nemohol povedať, že to bolo vinou Západu.⁴

Počas návštevy Británie v apríli 1956 Nikita Chruščov naznačil, že Moskva by sa mohla pripojiť k zbrojnému embargu na Blízky východ a Egyptania dostali hlásenia o dohode medzi Dullesom, Lloydom a Pineauom o dodávkach zbraní pre Izrael. Jeho riešením bolo vytvoriť náhradný zdroj dodávok spojením s komunistickou Čínou, ktorej USA bránili, aby zasadla v OSN. (Nutting 1972) Anglo-americké plány prešli previerkou, keď Egypt uznal 16. mája ČLR aj preto, aby si v prípade sovietskeho embarga, zabezpečil náhradný zdroj na dodávky zbraní.

J. F. Dulles okamžite zareagoval a povedal egyptskému veľvyslancovi Aḥmadovi Ḥusajnovi, že zakaždým, keď predstúpi pred Kongres, „hodia“ mu na hlavu otázku priehrady. Situácia v Kongrese vrie pre to, že USA poskytujú zbrane Saudskej Arábii, a nie Izraelu, a po uznaní komunistickej Číny Egyptom sa situácia zhorší. (Hoopes 1974) Keď Dullesa hnev prešiel, odstúpil od zámeru otvoreného trestania Káhiry. Uviedol, že Izrael aj ďalšie krajiny uznali červenú Čínu. Nesmieme konať na základe jednotlivého činu. Domnieval sa, že uznanie komunistickej Číny egyptským premiérom poukazuje na to, že nie si je istý, že by mohol natrvalo dostávať zbrane od Rusov. (Neff 1984, s.255)

Uznanie Číny rozhodne ovplyvnilo Kongres. Administratívne bolo jasné, že v zmenenej situácii nebude možné presvedčiť Kongres, aby vyhadzoval peniaze na priehradu. *Štátny department* sa ocitol v komplikovanej situácii: ak sa Džamāl ʿAbdannāšir obráti na ZSSR a priehradu budú stavať sovietski technici, bude sa to považovať za diplomatické víťazstvo ZSSR a za diplomatickú porážku Dullesa. Vhodným riešením bolo udržiavať v Egyptanoch nádej na financovanie priehrady, potichu realizovať dohodu Dullesa s Lloydom a nechať projekt zaspať. (Love 1969, s.

⁴ FO 371/121273, Foster Dulles-Selwyn Lloyd meeting, 3 May 1956.

294) Briti mali podobný názor, že sa netreba ponáhľať, ale egyptského premiéra zatiaľ treba držať v hre.

Trhlinou v anglo-americkej stratégii bolo to, že soviety mohli kedykoľvek ponúknuť financovanie priehrady. Briti a Američania by potom museli zmeniť politiku a pokračovať vo financovaní alebo stiahnuť svoju ponuku a zmieriť sa so sovietskou dohodou s Káhirou. Keď minister zahraničných vecí ZSSR Dmitrij Šepilov v polovici júna vyhlásil, že navštívi Egypt, veľvyslanectvo USA malo podozrenie, že ponúkne egyptskému premiérovi sovietske financovanie priehrady. (FRUS Volume XV 1956, s. 721) Ani jedna strana nebola pripravená prijať sovietsku výzvu. *Štátny department* nezáväzne navrhol konferenciu štátov, cez ktoré preteká Níl, ale Briti váhali a Hoover pripustil pred Makinsom, že Američania nemajú premyslenú stratégiu. Ďalší odklad Británie a USA prehĺbil nedorozumenie so Svetovou bankou a nevôľu Egyptanov. Eugene Black, ktorý 21. júna navštívil Káhiru, sa spýtal premiéra, prečo sa nemôže dohodnúť s Britániou a USA, keď banka je pripravená začať. Premiér odpovedal, že od februára ani z Londýna ani z Washingtonu nedostal odpoveď na egyptské návrhy zmien k *aides-mémoire* na podrobnosti financovania. *Foreign Office* a *Štátny department* nevzali do úvahy Blackovu radu, aby ako odpoveď na egyptské zmeny vydali konečné vyhlásenie a banka nikdy nebola informovaná o rozhodnutí Dullesa a Lloyda nechať financovanie zaspáť. (Love 1969, s. 325)

* * * * *

Washington chcel dosiahnuť zmenu postoja egyptského premiéra a jeho podriadenie sa návrhom USA tvrdým postupom, a nie ústupkami. Väčšina činiteľov zastávala názor, že Egypt treba pacifikovať a vedúcu úlohu v arabskom svete presunúť na Saudskú Arábiu. Podcenili však intenzitu vplyvu národnooslobodzovacieho hnutia v širokých masách arabskej spoločnosti a prehliadali ľahkosť, akou vedel využiť tento vplyv pri presadzovaní svojich zámerov. Americkí činitelia sa mýlili aj v úvahách na zmenu regionálneho vodcovstva a *Sa'ūdovci* v danej etape ani nepomýšľali, že by sa pripojili k protināširovskému prozápadnému arabskému tábora. (Kyle 1991, s. 100) Nezhody *Sa'ūdovcov* s Britániou vo veci oázy al-Būrājmī a ich tradične podozrievavé stanovisko voči *Hāšimovcom* prevážilo nad západnými výstrahami o údajnom egyptskom sprisahaní na zosadenie kráľa Sa'ūda.

Vývoj situácie začiatkom roku 1956 mal priamy vplyv na užšiu spoluprácu viacerých arabských štátov: v dňoch 6.-12. marca sa v Káhire uskutočnilo stretnutie šéfov vlád Egypta, Sýrie a Saudskej Arábie, venované otázkam politickej, hospodárskej a vojenskej spolupráce. V spoločnom komuniké sa jeho účastníci prihlásili k myšlienke zaručenia bezpečnosti

a obrany arabského sveta pred nebezpečenstvom agresie. (Politika SŠA na Arabskom Vostoke 1960, S. 102) Vyvrcholením tohto úsilia bolo stretnutie v Džidde, kde Egypt, Saudská Arábia a Jemen 20. apríla 1956 podpísali trojstrannú obrannú zmluvu. (Dokumenty k otázke blízkeho a stredného východu 1963, s. 244-247)

V júni 1956, keď posledné jednotky mali opustiť zónu priepľavu, atmosféra sa úplne zmenila. Civilné spoločnosti prevzali starostlivosť o základňu. Egyptská armáda bola nápomocná, krádeže materiálu prestali, ale britská vláda, ktorá tak tvrdošijne bojovala kvôli detailom na základni, teraz akoby strácala záujem o jej udržanie. Napriek tejto zmene však britský veľvyslanec v Káhire, Humphrey Trevelyan odporúčal držať sa základne. Súdiac podľa rukou písaného záznamu k jeho telegramu, logika tejto politiky už nebola vo vládných kruhoch presvedčivá. „Je ťažko pochopiť, prečo (veľvyslanec) považuje za politicky dôležité pre nás uchovať si pozíciu na základni až do skončenia zmluvy, keď priznáva, že niet nádeje, aby Egyptania predĺžili jej platnosť.⁵ Trvalo dlhý čas, kým toto egyptské posolstvo preniklo do vedomia, ale preniklo. Na schôdzi konanej v Chequerse⁶ 9. júna 1956 ako súčasť tvrdého znižovania stavov armády diktovaných finančnou nutnosťou, náčelníci štábov potvrdili, že ich vojenské plánovanie počíta s tým, že Británia si po roku 1961 základňu nepodrží. Ministerstvo vojny sa obratom pustilo do plánov sťahovania zariadení a upozornilo podnikateľov, aby znižovali stavy. Prestíž sa ešte stále rákala. Uzavretie základne musí byť hodnotené ako presun „do vopred pripravených pozícií“, v nijakom prípade nie ako „prosté vzdanie sa našich blízkovýchodných pozícií“.⁷ Avšak v strategickom a ekonomickom kontexte roku 1956 sa zdalo, že rok 1954 bol už veľmi dávno.

* * * * *

Po veľkom zhone, aby sa podmienky anglo-americkej ponuky Egyptu dohodli do Vianoc 1955, nastala trápna prestávka. Išlo o *letter of intent* od Svetovej banky spojený s *aides-memoire* od oboch vlád. Tieto koncepty boli poslané vopred, aby bol zaručený súhlas Káhiry. Džamālovi ° Abdannāširovi sa nepáčil navrhovaný *letter of intent*. Zdalo sa, že dáva Svetovej banke s jej americkým prezidentom úplnú kontrolu nad egyptským hospodárstvom s tým

⁵ FO 371/118984 from Humphrey Trevelyan (Cairo), 29.6.1956.

⁶ Vidiecke sídlo britských premiérov.

⁷ FO 371/118984 Minute by Evelyn Shuckburgh, 12.6.1956.

cieľom, aby zabezpečila, že egyptské zdroje sa nebudú míňať na iné projekty a udržala pod kontrolou mieru inflácie, na ktorú bude pôsobiť taký veľký projekt. Ani prijatie všetkých podmienok nedávalo Egyptu záruku, že sa vybuduje kompletný projekt. Eugene Black, ktorý odletel do Káhiry, aby vyriešil ťažkosti, však zistil, že egyptskí činitelia chcú otvoriť mnohé veci, o ktorých si myslel, že už boli rozhodnuté vo Washingtone. *Štátny department* alarmovaný nebezpečenstvom, že rokovania sú na hrane kolapsu s Blackom pripraveným dať Džamālovi °Abdannāširovi ultimátum „berte alebo nechajte tak“, naliehavo prosil bankára, aby vzal do úvahy, že v hre sú „životne dôležité veci najvyššieho záujmu pre celý západný svet“.

Black reagoval začiatkom februára 1956 a namiesto konceptov pre Egypt zariadil výmenu listov, ktoré tak banka, ako aj egyptský premiér považovali za rozumné. Bola to konkrétna skúsenosť, ktorej niektoré momenty Džamāl °Abdannāšir potom spomenul v prejave v Alexandrii 26. júla. (Lamb 1987) Boli tam však *aides-memoire*. Džamāl °Abdannāšir začal postupne viacej dôverovať Svetovej banke ako západným vládam, a preto nechcel, aby sa uvádzalo, že Egypt žiadal Britániu a USA o granty. Chcel, aby sa tieto platili do banky, takže Egypt by mal v budúcnosti pri dodržiavaní ustanovení dohody dočinenia s bankou, a nie s vládami. Nepáčil sa mu odkaz, že následné granty budú závisieť od „okolností existujúcich v danom čase“, čím sa naznačovalo dobré finančné a hospodárske správanie Egypta.⁸

Postoj Kongresu proti Egyptu sa 16. mája prítvrdil tým, že Džamāl °Abdannāšir uznal ČLR a 25. mája egyptská tlač priniesla správu, že Džamāl °Abdannāšir navštíví Peking. Ako Eisenhower a Dulles dali Edenovi najavo v januári, „červená Čína“ bola témou, o ktorej sa v USA nedalo rozumne diskutovať. (Heikal 1986, s. 102-103) Preto bol účinok taký, že politická opozícia voči Vysokej asuánskej priehrade nesmierne zosilnela. Dulles musel brať vážne (hoci si nemyslel, že je to pre neho ústavne záväzné) rezolúciu senátneho finančného výboru, že „nijaké fondy poskytované podľa tohto zákona sa nesmú použiť na pomoc pri výstavbe Asuánskej priehrady“. Sľúbil, že bude konzultovať s výborom skôr, ako podnikne nejaké kroky. (Burns 1985, S. 85-86) Britskí činitelia privítali novinu o negatívnom názorovom posune voči Asuánskej priehrade vo Washingtone. Reakcia *Foreign Office* znepokojila Michaela Johnstona úradníka ministerstva financií zaoberajúceho sa priehradou, ktorého americká argumentácia vôbec nepresvedčila. Upozorňoval, že môže

⁸ FO 371/119050 from Trevelyan (Cairo), 8.2.1956; FO 371/119053 from Trevelyan, 5.3.1956.

dôjsť k novému tlaku na Spoločnosť Suezského prieplavu, alebo môžu byť vyvolané ťažkosťami v Zálive.“⁹ Aj Humphreya Trevelyana a Eugena Blacka sa dotkla nezdvorilosť, že Egyptania nedostali odpoveď na svoje doplnky a úpravy k *aides-memoire*. Vyslovili obavu, že otvorené sú len dve možnosti: buď pokračovať v rozhovoroch s egyptským premiérom, alebo raz a navždy zavrhnúť projekt.

Henry Byroade sériou dlhých telegramov urobil posledný pokus, aby Washington presvedčil vidieť veci tak ako on. V depeši z 26. mája poukázal na to, že Američanov ovládla dezilúzia, keď im egyptský premiér rovno a otvorene povedal, čo je v jeho silách urobiť a nezavádzal spôsobom typickým pre Blízky východ“. V depeši zo 16. júna naznačil paralely medzi prípadom dodávky zbraní Egyptu a prípadom Vysokej priehrady. (FRUS Volume XIV 1956, s. 682 – 683) V tom čase John Foster Dulles už prichádzal k názoru, že to nebude zlá vec, ak si priehradu vezmú na seba Rusi. Kládol otázku, či by bolo skutočne na prospech Západu desať až pätnásť rokov pevne kontrolovať egyptské hospodárstvo, ako to vyžadoval projekt? Neobviňoval by egyptský ľud Západ za odriekanie z toho vyplývajúce Britániu a USA, že nenáležíte zasahujú do jeho záležitostí? Na druhej strane, keď ZSSR prevezme projekt, sovieti rýchlo zistia, že majú zbytočnú príťaž, ktorá im nakoniec neprinesie vďaka egyptského ľudu? (FRUS Volume XIV 1956, s. 731 – 734)

Jún 1956 bol bohatý na významné udalosti: 13. júna – na základe britsko-egyptskej zmluvy z 19. októbra 1954 – posledný britský vojak opustil egyptskú pôdu, čím sa po 74 rokoch skončila britská okupácia, jedna z temných stránok egyptskej histórie. O desať dní, 23. júna bola v referende potvrdená ústava Egyptskej republiky a za jej prezidenta bol zvolený Džamāl ‘Abdannāšir. Tým sa skončilo prechodné obdobie vyhlásené po úspešnej revolúcii v roku 1952. (Sorby 1998, s. 112) Prvý rodený Egyptan sa po 2500 rokoch stal vládcom tejto krajiny. Všetkých politických väzňov prepustili. Režim sa scivilizoval tým, že Rada revolučného velenia prestala mať ústavné funkcie. Objavilo sa niekoľko civilných členov vlády, vrátane nie menej ako troch vysoko kvalifikovaných inžinierov a takí *Slobodní dôstojníci*, ktorí zostali vo vláde zanechali svoje vojenské hodnosti s výnimkou ministra obrany, prezidentovho blízkeho priateľa, generálmajora ‘Abdalḥakīma ‘Āmira. (Heikal 1986) V novembri sa malo zísť národné zhromaždenie, po nestraníckych, ale súťaživých voľbách, v ktorých mali po prvý raz možnosť voliť aj ženy.

⁹ FO 371/119055 Michael Johnson (Treasury) to J.F.S. Phillips (FO), 6.6.1956.

Nový prezident čakal s týmito zmenami, kým sa egyptská zem nezbaví britských vojsk, ktorých posledná skupina opustila Port Saíd 13. júna. Koniec sedemdesiatštyriročnej „dočasnej okupácie“ poznamenali trojdňové oslavy, na ktorých najvýznamnejším hosťom bol Dmitrij Šepilov, pozvaný ako šéfredaktor *Pravdy*, ktorý sa čoskoro stal ministrom zahraničných vecí ZSSR, a ktorého meno bolo spojené s úplným odmietnutím *stalinizmu* a s politikou rozširujúcej sa pomoci nekomunistickým nacionalistom. (Hajkal 1986, s. 433-435) Hoci Západ očakával skôr novú dramatickú sovietsku ponuku počas Šepilovovej návštevy, Asuánska priehrada bola len témou krátkej diskusie medzi ním a prezidentom. Podľa britských zdrojov Šepilov uviedol ten bod slovami, že odkedy sa stal ministrom zahraničných vecí, prešiel si egyptské námietky k poslednej ruskej ponuke. Tá ponuka obsahovala podmienku, že sa použijú len ruské materiály, stroje a technici a Džamāl ʿAbdannāšir povedal, že by ho príliš viazala k Východu. ZSSR teraz bol ochotný poskytnúť pomoc bez pridaných podmienok. (Sorby 2003, s. 186)

Americká správa, ktorú predložil Allen Dulles svojmu bratovi 27. júna a ktorá tvorila na druhý deň základ brífingu *Rady národnej bezpečnosti*, išla ďalej vo vyratúvaní podrobných návrhov, ktoré mal priniesť Šepilov. Ak boli pravdivé, ponuka sa musela zdať „nesmierne dobrá“, ako to pravdepodobný zdroj správy CIA neskôr nazval, hoci vytrvalý minister financií Humphrey povedal, že správa o sovietskej ponuke na výstavbu priehrady ho teší a dúfa, že Egyptania ju prijmú, lebo to je najlepšia vec, aká sa mohla Spojeným štátom prihodiť. Obe správy nechal Džamāl ʿAbdannāšir rýchle odložiť a Šepilovovi povedal, že radšej by o veci diskutoval znova v auguste, keď má byť na návšteve v Moskve. (FRUS Volume XV 1956, s.751 – 754)

Otázku nervózne prerokúvali v prezidentovom krúžku, kde bol najväšnivejším obhajcom „západného riešenia“ Aḥmad Ḥusajn, egyptský veľvyslanec vo Washingtone, ktorý bol práve v Káhire. Nastolil to prezidentovi tak, že teraz, keď sa konečne vymanili z nadvlády Británie, nie je rozumné dostať sa pod nadvládu Ruska. Presadzoval názor, že situáciu ešte možno zachrániť, ak Egypt stiahne svoje výhrady. Džamāl ʿAbdannāšir bol presvedčený, že USA už nemajú záujem pomôcť jeho režimu, ale rozhodol sa overiť si to tým, že splnomocnil Aḥmada Ḥusajna vrátiť sa do Washingtonu s príkazom stiahnuť všetky egyptské protinávhrhy, prijať západné *aides-mémoire* bez úprav a potvrdiť predošlý záväzok, že tam nebude nijaká sovietska účasť. Prezident Aḥmadovi Ḥusajnovi povedal: „Dokážem ti, že sa mýliš. Navštív

Dullesa a povedz mu, že sme prijali všetky jeho podmienky.“ (FRUS Volume XV 1956, s. 751 – 754) Džamāl ʿAbdannāšir bol presvedčený, že odpoveď Západu bude nakoniec záporná, čo však nemalo automaticky znamenať prijatie sovietskych návrhov. Namiesto toho uvažoval o znárodnení Spoločnosti Suezského prieplavu, aby mohol sám financovať výstavbu. Aḥmad Ḥusajn sa poponáhľal rozšíriť dobrú novinu o svojom mandáte o. i. Henrymu Byroadeovi, a tak sa informácia 11. júla dostala aj do Washingtonu a Londýna. Obe vlády teraz vedeli, že rozhodnutie už nemôžu ďalej odkladať.

John Foster Dulles 13. júla navštívil prezidenta v Gettysburgu, kde bol na liečení, a oznámil mu, že napriek egyptskej ústretovosti situácia si vyžaduje zmenu postoja. Keď sa z návštevy vrátil, povedal Rogerovi Makinsovi, že pre viaceré dôvody, ako stanovisko Kongresu, nespokojnosť Egypta s úsporným hospodárstvom a zníženými výdavkami na zbrojenie pre potreby stavby a inflačný účinok sa v projekte nebude pokračovať. Dodal, že bude lepšie Egyptanov o tom informovať a dať im nádej, že dostanú hospodársku pomoc v inej forme.¹⁰ Toto vyhlásenie je dôležité, lebo často sa uvádzalo, že Dullesova jednostranná akcia pri stiahnutí ponuky Egyptu bola urobená bez varovania Britov a proti ich vôli. Eden sám následne napísal, že „veľkým nešťastím pre nás bol nielen samotný fakt, ale aj jeho načasovanie, ktoré Dulles s nami nekonzultoval. Z toho dôvodu treba spresniť postupnosť telegramov. *Foreign Office* 14. júla dostal od Rogera Makinsa správu zo stretnutia s Dullesom, ktorá jasne signalizovala stiahnutie ponuky. Na okraj depeše Eden naznačil, že súhlasí. Dulles však dával Egyptanom nádej, že „získajú hospodársku pomoc v nejakej inej forme.“¹¹

V období medzi 11. a 13. júlom J. F. Dulles definitívne prešiel od vyčkávacieho stanoviska k rozhodnutiu stiahnuť západnú ponuku. Krátko predtým Dmitrij Šepilov ponúkol bezúročnú pôžičku 400 miliónov USD na priehradu, ktorú však Džamāl ʿAbdannāšir odmietol, pretože sa obával dlhodobej hospodárskej závislosti od Moskvy.¹² Takto mohol minister Dulles bez obáv riskovať protiegyptské kroky a navyše už vedel aj to, že Egypt je ochotný vzdať sa pozmeňovacích návrhov k britským a americkým podmienkam na financovanie priehrady. Dopoludnia 19. júla Dulles informoval Makinsa čo sa rozhodol povedať Egyptanovi. Britský názor bol v zásade

¹⁰ FO 371/119056 Washington to Foreign Office, 13.7.1956.

¹¹ FO 371/119056 from Makins (Washington), 14.7.1956.

¹² FRUS 1955-1957, Volume XV, s. 865.

zhodný s názorom USA, ale Británia by bola uprednostnila pomalší postup a nedala definitívne zamietnutie. Správa o tomto rozhovore došla do Londýna o 19,49 h (14,49 washingtonského času).¹³

Aḥmad Ḥusajn v dobrej nálade vošiel rovno do nastavenej pasce. Dulles hovoril pomaly, otvorene: rozličné argumenty, ktoré už viackrát použil za posledné mesiace sa sypali jeden za druhým: o nutnosti konzultovať štáty, ktorými preteká Níl; váha a trvanie hospodárskych záväzkov gniaviacich egyptský ľud, ktoré sa obrátia proti USA; nevhodnosť pracovných stykov s vládou, ktorá má úzke vzťahy s tými, ktorí sa usilujú poškodiť americké záujmy. Rozhodujúci je však stav americkej verejnej mienky, povedal Dulles otrasenému Aḥmadovi Ḥusajnovi, lebo nijaký projekt nie je dnes v USA taký nepopulárny ako Asuánska priehrada. Tlmočil rozhodnutie vlády USA o stiahnutí ponuky prispieť na financovanie Vysokej priehrady pri Asuáne sumou 56 miliónov USD. Svoj prejav skončil vyslovením nádeje, že sa do americko-egyptských vzťahov vráti pokoj a vyjadril presvedčenie, že keď berie do úvahy ďalšie hospodárske bremená, Egypťania by sa v súčasnosti mali púšťať do menej náročných projektov. Veľvyslanec neveril vlastným ušiam a spýtal sa, či správne porozumel, že projektu priehrady nebude poskytnutá nijaká pomoc. Dulles odpovedal, že porozumel správne. (Heikal 1986, s. 119-122) Bledý, rozčúlený veľvyslanec sa ponáhlal naspäť na veľvyslanectvo, aby oznámil novinku svojmu ministrovi zahraničných vecí Maḥmūdovi Fawzīmu do Káhiry. Na jeho prekvapenie, minister o veci už vedel. V rozpore s diplomatickou praxou Dulles totiž poskytol vyhlásenie tlači skôr, ako ho odovzdal dotyčnej krajine.

Americké rozhodnutie prekvapilo Londýn, svojou jednoznačnosťou, nie podstatou. Na druhý deň sa aj britská vláda rozhodla, že sa stiahne z projektu. (Lloyd 1980, s. 71) „Mr Dulles prijal rozhodnutie za nás“ znie rukou písaná nóta vo fascikloch *Foreign Office*.¹⁴ Tento názor v tom čase však neprevzali všetci britskí činitelia. John F. Dulles mal dva priame dôvody na stiahnutie ponuky: po prvé, bol pod silným tlakom Kongresu, aby znížil výdavky na zahraničnú pomoc. Po druhé, 17. júla predstavitelia bavlnárskej loby, ktorá nemala záujem na zvyšovaní egyptskej produkcie bavlny, k čomu by bolo vybudovanie priehrady prispelo, ho navštívili a vymohli si od neho sľub, že si záležitosť rozmyslí.

¹³ FO 371/119056 from Makins, 19.7.1956.

¹⁴ FO 371/119056 „Aswan Dam“. Handwritten, unsigned note.

Deň po stiahnutí pôžičky, 20. júla, Dulles obedoval s Henrym Lucem, oslavovaným vlastníkom časopisov *Time* a *Life* a jeho kolegom C. D. Jacksonom, ktorý strávil istý čas v štábe Bieleho domu ako expert na psychologickú vojnu. Dulles bol rozjarený a čulý. Vyhlásil, že jeho rozhodnutie o Asuánskej priehrade bol „najväčší šachový ťah, aký urobila americká diplomacia za dlhý čas“. Džamāl ʿAbdannāšir je odstavený, povedal so zjavným uľahčením, a nech by urobil čokoľvek, nemôže nám to uškodiť. Ak sa teraz obráti na Rusov a oni povedia „nie“, to podkope celú štruktúru posledných sovietskych hospodárskych dobrodružstiev na celom svete. Ak budú sovieti súhlasiť, že dajú egyptskému prezidentovi jeho priehradu, tak my vypracujeme plány, aby sme to nafúkli v satelitných krajinách, že ich životné podmienky sú také mizerné preto, lebo sovieti rozdávali milióny Egyptu. (Love 1969, S. 322) *Time* v nasledujúcom čísle lojálne vychvaľoval Dullesov krok ako prácu majstrovského šachistu. Len Couve de Murville vo Washingtone šípil v tom rozhodnutí niečo zlé. Činiteľom *Štátneho departmentu* povedal, že náhle stiahnutie ponuky bolo hlúpe, pretože nevyhnutne vyvolá reakciu egyptskej vlády. „Čo môže urobiť?“ pýtali sa uveličení činitelia. Urobia niečo okolo Suezú, povedal Couve de Murville. „Je to jediný spôsob ako sa môžu dotknúť západných krajín.“ (FRUS Volume XV 1956, s. 868 – 869)

Pre dobre informovaných to bola jasná predzvesť udalostí, ktoré prídu a londýnske *The Times* z toho urobili na druhý deň hlavný článok. Po stretnutí s mužmi z bavlnárskej loby sa Dulles rozhodol, že bude príhodné, ak varovanie pre egyptského prezidenta bude zjavnejšie. To isté popoludnie zavolať prezidentovi, aby získal jeho súhlas na prehodenie asuánskeho projektu cez palubu. D. Eisenhower, ktorý práve hral golf, a ktorého záujem o priehradu bol prinajmenej nezaujatý, povedal Dullesovi, aby sa do toho pustil. Tým boli kocky hodené a urobený prvý krok k suezskej katastrofe.

Počas stretnutia s egyptským veľvyslancom J. F. Dulles pripomenul, že Američania došli k záveru, že Egypt úzko spolupracuje so silami, ktoré nemajú priateľské postoje voči záujmom USA. „Zdá sa, že naše dve krajiny v mnohých smeroch nedržia spoločný krok“, dodal minister. (Heikal 1986, s. 115) Džamāl ʿAbdannāšir hoci počítal s týmto vývojom, bol namrzený: „To nie je stiahnutie ponuky“ povedal Maḥmūdovi Fawzīmu a Muḥammadovi Hajkalovi, „toto je útok na režim a výzva egyptskému ľudu, aby ho zvrhol“. (Neff 1984, s. 262, Meikal 1972, s.68) *Slobodní dôstojníci* nadobudli presvedčenie, že cieľom akcie

USA je nielen zvrhnúť ich prezidenta, ale aj zničiť ich revolúciu. Cítili, že musia konať rýchlo, aby si zachovali dôveryhodnosť a udržali egyptskú prevahu v arabskom svete. Nečakané odvetné opatrenie prišlo 26. júla 1956. Egyptský prezident vystúpil pred obrovským ľudovým zhromaždením v Alexandrii, kde na záver svojho prejavu prečítal dekrét o znárodnení Spoločnosti Suezského prieplavu. Povedal, že Spoločnosť je registrovaná ako egyptská a akcionári dostanú náhradu na základe trhovej ceny podľa záverečného kurzu účastín na parížskej burze z predošlého dňa. Výnosy z plavby prieplavom sa mali využiť na financovanie výstavby Vysokej asuánskej priehrady. Nezaujaté právne analýzy ukázali, že egyptský prezident neporušil zákon: Spoločnosť bola registrovaná v Egypte a podliehala egyptským zákonom.

Historická pamäť v Británii, ktorá sa bolestne prispôbovala hodnotám dvadsiateho storočia a len pomaly sa vyrovnávala so svetom, v ktorom slovo „kolónia“ bolo odporné, sa zrazu rozbúrila. Znárodnenie prieplavu vtiahlo do hry psychózu. To bola paralela nemeckého vstupu do Porýnia v roku 1936: kritická hranica, spoza ktorej už nieto návratu. Niečo cvaklo v mníchovskú nastavenom mozgu premiéra Edena a ďalších konzervatívco. Egyptský prezident spáchal „akt agresie“, preto musí byť odstránený, aby bol zachránený svetový mier. Podobne hystericky reagovala aj francúzska vláda Guy Molleta, ktorá nedokázala poraziť povstanie v Alžírsku a svoj neúspech propagandisticky pripisovala podpore Egypta Alžírsku. Obe európske mocnosti reagovali ako urazení kolonizátori, ale nemohli okamžite zaútočiť na Egypt, pretože nemali pripravené invázne jednotky. Napriek tomu začali pripravovať útočné plány, ktoré zrealizovali vo forme agresívneho útoku na Egypt na prelome októbra a novembra 1956. Ich „suezské dobrodružstvo“ znamenalo súmrak tradičného kolonializmu na Blízkom východe.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. BURNS, W. (1985) : *Economic Aid and American Policy Toward Egypt, 1955-81*. Suny: Albany, 1985. 285 s. ISBN10: 0-87395-868-3.
2. *Dokumenty k otázke Blízkeho a Stredného východu*. Praha: Ministerstvo zahraničných vecí, 1963. 532 s.
3. EISENHOWER, D. D. (1965): *The White House Years. Waging Peace, 1956 – 1961*. New York: Doubleday, 1965. 741 s.
4. FRUS. (1956): *Foreign relations of the United States, 1955-1957. Arab - Israeli*

- dispute. In: *Foreign relations of the United States*, 1956, Volume XV.
5. FRUS. . (1955): *Foreign relations of the United States, 1955-1957. Arab - Israeli dispute*. In: *Foreign relations of the United States*, 1956, Volume XIV.
 6. GOLDSCHMIDT, Jr., A. (2004) *Modern Egypt. The Formation of a Nation State*. Boulder, Col.: Westview Press, 2004. 242 s. ISBN-10: 0813338867.
 7. HAJKAL, M H. (1987): *Milaffāt as-Suwajs*. [Suezské fascikle]. Káhira: Al-Ahrām, 1987.
 8. ḤARRĀZ, as-Sajjid Radžab. (1970): *Al-madchal ilā tārīḥ Miṣr al-ḥadīt, 1517 – 1882*. [Úvod do moderných dejín Egypta]. Káhira: Dār an-nahḍa al-^ḥarabīja, 1970.
 9. HEIKAL, M. (1972): *Nasser. The Cairo Documents*. London: New English Library, 1972. 328 s. ISBN 10: 0450012239.
 10. HEIKAL, M. (1986): *Cutting the Lion's Tail. Suez Through Egyptian Eyes*. London, Andre Deutsch, 1986. 238 s. ISBN 10: 0233979670.
 11. HOOPEs, T. (1974). *The Devil and John Foster Dulles*. London: Andre Deutsch, 1974. 562 s. ISBN-10: 0316372358.
 12. HUREWITZ, J. C. (1956): *Diplomacy in the Near and Middle East. A Documentary Record*. Volume 2 1914 – 1956. D. Van Nostrand Company, Inc. 1956.
 13. KYLE, K. (1991): *Suez*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1991. 684 s. ISBN-10: 1848855338.
 14. LAMB, R. (1987): *The Failure of the Eden Government*. London: Sidgwick and Jackson, 1987. 340 s. ISBN 10: 0283995343.
 15. LLOYD, S. (1980): *Suez 1956*. London: Hodder and Stoughton, Coronet Books, 1980. 268 s. ISBN-10: 0224016601.
 16. LOVE, K. (1969): *Suez: Twice-Fought War*. New York: McGraw-Hill, 1969. 767 s. ISBN-10: 007038780X.
 17. LUCAS, W. S. (1996): *Divided We Stand. Britain, the US and the Suez Crisis*. London: Sceptre, 1996, 399 s. ISBN-10: 0340536667.
 18. MURPHY, R. (1964): *Diplomat among Warriors*. New York: Doubleday, 1964. 470 s. ISBN-10: 083717693X.
 19. MUSIL, A. (1935): *Dar Nilu. Nový Egypt*. Praha: Melantrich, 1935. 294 s.
 20. MUŠṬAFĀ, A. A. (1967): *Muškilat qanāt as-Suwajs, 1854 – 1958*. [Problém Suezského prielavu]. Káhira: Maḥad al-buḥūt wa ad-dirāsāt al-^ḥarabīja, 1967.
 21. NEFF, D. (1984): *Warriors for Jerusalem. The Six Days That Changed the Middle East*. New York: Linden Press/Simon & Schuster, 1984. 430 s. ISBN-10: 0915597578.
 22. NUTTING, A. (1972): *Nasser*. New York: E.P. Dutton and Co., Inc., 1972. 492 s. ISBN-10: 0525164154.
 23. O'BRIEN, P. (1966): *The Revolution in Egypt's Economic System. From Private Enterprise to Socialism, 1952 – 1966*. London: Oxford University Press, 1966.
 24. *Politika SŠA na Arabskom Vostoke*. Moskva: Izdateľstvo vostočnoj literatury, 1961.
 25. SAYED-AHMED, Muhammad Abd el-Wahab. (1989): *Nasser and American Foreign Policy, 1952 – 1956*. London: Laam, 1989. 224 s. ISBN10: 9774242645.

27. SHUCKBURGH, E. (1986): *Descent to Suez. Diaries 1951-56*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1986. 380 s. ISBN10: 0393024148.
28. SORBY, K. (1998): *Egyptská revolúcia 1952*. Bratislava: VEDA, 1998. 136 s. ISBN 978-80-224-0558-2.
29. SORBY, Karol R. *Suez 1956. Súmrak tradičného kolonializmu na Blízkom východe*. Bratislava: VEDA, 2003. 348 s. ISBN 978-80-224-0782-8.
30. *SSSR i arabskije strany, 1917 – 1960. Dokumenty i materialy*. Moskva: Gosudarstvennoje izdatel'stvo političeskoj literatury, 1961.
31. JOHN, R. (1960): *The Boss. The Story of Gamal Abdel Nasser*. New York: McGraw-Hill, 1960. 325 s.
32. TREVELYAN, H. (1970): *The Middle East in Revolution*. London: Macmillan Company, 1970. ISBN-10: 0333113365.
33. TUGANOVA, O. (1960): *Politika SŠA i Anglii na Blížnem i Srednem Vostoke*. Moskva: Izdatel'stvo Instituta meždunarodnych otnošenij, 1960.